

SEPTEMBER

- 1. 9. 1859** – vydaný *Cisársky patent zo dňa 1. septembra 1859 týkajúci sa vnútornej konštitúcie, školských a vyučovacích záležitostí a štátneho postavenia Evanjelických cirkví oboch vyznaní v Kráľovstve uhorskom, chorvátskom a slavonskom, v Srbskom vojvodstve s Temešvársnym banátom a vo Vojenskej hranici*, upravujúci podmienky postavenia, organizácie, správy a existencie evanjelických a. v. a h. v. cirkví v Uhorsku (2. 9. 1859 ho doplnilo Ministerské nariadenie). Podľa jeho ustanovení mala vzniknúť najvyššia cirkevná rada ako prostredník medzi cirkvou a štátom, ktorej členov by panovník menoval na doživotie, zavádzal sa systém konzistórií na vyšších stupňoch cirkevnej samosprávy. Na konventoch sa mal dosiahnuť vyrovnaný stav medzi počtom neordinovaných a ordinovaných konventuálov, aby nedochádzalo k prevahe svetského stavu a z toho vyplývajúcim nepriaznivým dôsledkom; predsedovia konventov mali byť na všetkých stupňoch zo stavu ordinovaných. Namiesto 4 sa zriadilo 6 patentálnych superintendencií (Peštianska, Prešporská, Šopronská, Prešovská, Sarvašská a Novoverbašská), korešpondujúcich so štátnym zriadením. Sídla superintendencií sa stávali stálymi, synody sa mali konať každých 6 rokov. Cirkev mala dostávať podporu od štátu. Vydanie patentu a jeho uvedenie do života sa stalo v nasledujúcich rokoch predmetom ostrého vnútcirkevného politického zápasu medzi prouhorskými autonomistami a unionistami, odmietajúcimi protestantský patent ako nástroj zasahovaniu štátu do cirkevných záležitostí, a jeho prevažne slovenskými stúpenkami. Ambíciou patentu a jeho tvorcov bolo vyriešenie postavenia evanjelickej a. v. a reformovanej kalvínskej cirkvi v rámci monarchie, ich zrovnoprávnenie s rímskokatolíckou cirkvou, demokratizácia vnútorného života cirkví a odstránenie nežiadúceho vplyvu vplyvných predstaviteľov svetského stavu na vnútorný život cirkvi (155. výročie)
- 4. 9. 1729** – v **Necpaloch sa narodil Matej Augustíni ml.**, evanjelický kňaz, rektor v Prietrži, farár v Kiskőrösi a Trenčíne, homiletik (285. výročie)
- 4. 9. 1774** – v **Banskej Bystrici zomrel Samuel Lišovini**; evanjelický kňaz, dvorný kazateľ baróna Kališa v Bytčici, farár v Súľove, Paludzi a Banskej Bystrici; autor homiletickej, katechetickej, nábožensko-vzdelávacej a nábožensko-výchovnej literatúry, prekladateľ katechizmu a postily nemeckého teológa J. Arnda (140. výročie)
- 4. 9. 1884** – v **Martine sa narodil Miloš Vančo**; právnik, politik; predstaviteľ národného hnutia, zodpovedný redaktor revue *Prúdy*, člen SNR r. 1918, čelný funkcionár a predseda Slovenskej národnej strany v období 30. rokov, zodpovedný redaktor *Národných novín*, stúpenec spolupráce s HSĽS a prívrženec idey autonomizmu, signatár Žilinskej dohody, minister spravodlivosti slovenskej autonómnej vlády v r. 1938 – 39; významný kultúrny činiteľ, člen vedenia a právny zástupca Matice slovenskej, zaslúžil sa o výstavbu druhej budovy Matice slovenskej a SNM v Martine, vybudovanie tlačiarne Neografia; organizátor a herec ochotníckeho divadla v Martine; biblista, prekladateľ, odborný publicista; seniorálny dozorca Turčianskeho seniorátu; funkcionár spolkov a hodnostár stavovských právnických organizácií (130. výročie)

- 5. – 6. 9. 1634** – **drvivá porážka švédskych vojsk pri Nördlingene** znamenala krach švédskeho pokusu o rozhodný spoločný postup s ríšskymi protestantskými kniežatami proti katolíckym Habsburgovcom a ich spojencom; švédske vojská sa stiahli z Alsaska, Bavorska, juhozápadného Nemecka a severných Čiech; v dôsledku nördlingenskej katastrofy saský kurfirst v nasledujúcom roku uzavrel mier s cisárom a zriekol sa patronátu nad dodržiavaním náboženských slobôd v Sliezsku, do vlastníctva získal obe Lužice, definitívne odtrhnuté od Českého kráľovstva; cisárskej diplomacii sa úspešne podarilo neutralizovať ríšske evanjelické a kalvínske kniežatá odkladom realizácie ustanovení *reštitučného ediktu* (1629) o 40 rokov (380. výročie)
- 5. 9. 1769** – **v Českom Brezove sa narodil Bohuslav Tablic**; evanjelický kňaz, farár v Horných Rykynčiciach, Ácsi, Skalici, Kostolných Moravciach, senior; spisovateľ, literárny historik, prekladateľ, organizátor literárneho a kultúrneho života, spoluzakladateľ Katedry reči a literatúry česko-slovanskej pri ev. a. v. lýceu v Bratislave (1803), iniciátor založenia a spoluzakladateľ Učenej spoločnosti banského okolia a jej tajomník (1810); systematický editor a spracovateľ starších diel slovenského písomníctva, autor lyrickej, intímnej, príležitostnej a ľúbostnej poézie a prekladov nemeckej a anglickej poézie i náboženských, právnických a filozofických prác a náučno-osvetovej literatúry z nemeckého, maďarského a latinského jazyka (245. výročie)
- 7. 9. 1709** – **v Dolnom Kubíne sa narodil Ondrej Ambrozi**, evanjelický kňaz, rektor školy v Prietrži, dvorný kazateľ Zayovcov v Uhrovci, farár v Nitrianskej Strede a Paludzi, autor náboženskej literatúry a rukopisnej práce o dejinách cirkevného zboru v Skalici (315. výročie)
- 7. 9. 1869** – **v Čerenčanoch sa narodil Miloš Krno**; právnik, advokát, národnokultúrny pracovník; spoluzakladateľ Slovenskej banky a ďalších finančných ústavov, úverných družstiev a hospodárskych spolkov dolnozemských Slovákov; obhajca Slovákov v politických procesoch obdobia maďarizácie, organizátor slovensko-srbskej spolupráce, publicista (145. výročie)
- 7. 9. 1914** – **v Trnave sa narodil Gustáv Viktory**; evanjelický kňaz, farár v Petržalke a Trnave, aktivista ekumenického hnutia, prekladateľ z nemeckého a latinského jazyka, švédskej náboženskej literatúry, beletrie, rozhlasových hier a technickej literatúry, slovenskej a českej poézie do švédskeho jazyka; autor rukopisných dejín cirkevného zboru v Trnave, cirkevný a literárny historik, znalec knižných fondov evanjelického lýcea v Bratislave, odborník na cirkevné dejiny 17. a 18. storočia a osobnosť superintendenta Daniela Krmana ml., ktorého *Itinerárium* z r. 1708 – 1709 preložil (spolu s J. Minárikom) a pripravil na vydanie; člen Historického a Literárnovednej spoločnosti pri SAV a Zväzu prekladateľov pri ZSS (100. výročie)
- 7. 9. 1944** – **povstalecká Slovenská národná rada prijala nariadenie č. 5 o poštátnení školstva na Slovensku** (jeho platnosť obnovila v podmienkach oslobodenej ČSR 16. 5. 1945), čo sa v negatívnom zmysle dotklo aj evanjelického školstva (70. výročie)

- 8. 9. 1529** – v **Turčianskom Jasene – Hornom Jasene sa narodil Šimon Jesenský – Jessenius**; učiteľ v Martine a Nemeckej (Partizánskej) Ľupči, notár, kastelán, richtár a senátor v Trenčíne, autor latinskej príležitostnej poézie (485. výročie)
- 8. 9. 1879** – v **Leštínach zomrel Ľudovít Medzihradský**; evanjelický učiteľ, botanik, bádateľ a znalec oravskej flóry; cirkevný historik, autor dejín evanjelickej cirkvi v Leštínach a rukopisných divadelných hier (135. výročie)
- 8. 9. 1919** – **biskup Samuel Zoch prevzal do správy evanjelickej a. v. cirkvi na Slovensku Teologickú akadémiu v Bratislave**; dekanom Teologickej vysokej školy ev. a. v. cirkvi v Bratislave a správcom Teologického domova sa stal Július Bodnár, zároveň profesor katedry histórie, farár vo Vrbovom a nitriansky senior (95. výročie)
- 8. 9. 1924** – v **Košiciach zomrel Rehor Uram – Podtatranský**; evanjelický pedagóg, katechéta, spisovateľ, predseda Spolku učiteľov liptovského seniorátu, spoluzakladateľ a tajomník Tranoscia, autor učebníc, poézie, zberateľ a upravovateľ slovenských ľudových povestí, literárny a kultúrny historik; funkcionár stavovských, kultúrnych a hospodárskych spolkov a ustanovizní (90. výročie)
- 9. 9. 1904** – v **Liptovskom Mikuláši sa narodil Fedor Jesenský ml.**; právnik, verejný činiteľ, publicista, vydavateľský, osvetový a kultúrny pracovník a prekladateľ; redaktor *Slovenského hlasu* a *Národných novín*, pracovník tlačového odboru povstaleckej SNR a prezidiálny šéf Povereníctva informácií v Bratislave (1945 – 1948), tvorca edičnej koncepcie vydavateľského družstva Živeny; tajomník a režisér Slovenského spevokolu v Martine, funkcionár Ústredia slovenských ochotníckych divadiel, prekladateľ modernej ruskej, sovietskej a francúzskej literatúry, spolutvorca slovenskej právnej terminológie; (**zomrel v Martine 9. 4. 1949**) – (110. a 65. výročie)
- 9. 9. 1944** – v **Berlíne – Plótzensee bola popravená Elisabeth Adelheid Hildegard von Thadden**, evanjelická cirkevná aktivistka, stojaca blízko *Vyznávačskej cirkvi*, členka antinacistickej opozičnej skupiny *Solf - Kreis* (70. výročie)
- 10. 9. 1629** – v **Spišskom Podhradí sa narodil Filip Heutsch**; evanjelický kňaz a pedagóg, rektor v Spišských Vlachoch, farár v Dobšinej, Matejovciach, Vrbove a Košiciach, superintendent východoslovenských slobodných kráľovských miest; náboženský spisovateľ (385. výročie)
- 12. 9. 1949** – v **Krupine zomrela Izabela Textorisová**; prvá slovenská botanička, bádateľka veľkofatranskej flóry, kultúrna pracovníčka (65. výročie)
- 13. 9. 1929** – v **Mýte pod Ďumbierom sa narodil Ján Števček**, literárny vedec, teoretik a historik, esejista, vysokoškolský pedagóg, vedúci Katedry slovenskej literatúry FF UK v Bratislave, lektor slovenskej literatúry a slavistiky v Budapešti a Štrasburgu, autor literárnohistorických a literárnoteoretických monografií, bádateľ v oblasti slovenskej medzivojnovnej prózy a jej inšpiratívnych zdrojov, editor, prekladateľ z francúzskeho jazyka, autor televíznych adaptácií

literárnych diel (85. výročie)

- 14. 9. 1884** – v **Prešove zomrel Andrej Vandrák**; profesor a rektor evanjelického kolégia v Prešove, teologickej a právnickej akadémii v Prešove; filozof a psychológ, historik evanjelického školstva, autor prvých dejín prešovského evanjelického kolégia, preložených do anglického jazyka; stúpenec košútovskej maďarskej revolúcie v r. 1848 – 49 (130. výročie)
- 14. 9. 1979** – v **Bratislave zomrel Emil Boleslav Lukáč**; evanjelický kňaz a významný slovenský básnik, popredný predstaviteľ slovenského kultúrneho života 20. storočia, čelná osobnosť symbolistickej línie v slovenskej literatúre; prekladateľ francúzskej a maďarskej poézie, publicista, zakladateľ a redaktor *Tvorby*, redaktor radu cirkevných i profánnych periodík, autor nábožensko-výchovnej literatúry, editor antológie slovenskej evanjelickej poézie *K výšinám I - II*; tajomník generálnej cirkvi pre mládež, poslanec Národného zhromaždenia a slovenského snemu, spoluzakladateľ a tajomník Spolku slovenských spisovateľov a predseda Literárneho odboru Umeleckej besedy slovenskej (35. výročie)
- 15. 9. 1564** – v **Brandýse nad Orlicí sa narodil sa Karel st. zo Žerotína**, ochranca a svetská hlava Jednoty bratskej na Morave, humanistický vzdelanec, moravský stavovský politik, účastník náboženských vojen vo Francúzsku a bojov s Turkami; jeden zo spolutvorcov konfederácie rakúskych, uhorských a moravských stavov, utvorenej na podporu Mateja II. a proti Rudolfovi II. v r. 1607 – 1608; stúpenec moravskej neutrality v českom stavovskom povstaní r. 1618 – 1620; ochranca a podporovateľ českých a moravských náboženských exulantov a Jednoty bratskej v zahraničí (450. výročie)
- 15. 9. 1774** – **uhorské miestodržiteľstvo zakotvilo povinnosť, aby evanjelické deti povinne navštevovali rímskokatolícke školy** (240. výročie)
- 15. 9. 1819** – v **Rakši sa narodil Ondrej Hodža**; evanjelický kňaz, farár v Sučanoch, turčiansky senior; príslušník štúrovskej generácie, zapisovateľ Ústavu reči a literatúry česko-slovanskej, spoluzakladateľ *Tatrína*, stúpenec spisovnej slovenčiny, účastník slovenského povstania v r. 1848 – 1849, väznený košútovskými úradmi; signatár *Memoranda národa slovenského* (1861), spoluzakladateľ a člen výboru Matice slovenskej; podporovateľ slovenského školstva, obranca národných záujmov a práv vo sfére cirkevnej i kultúrnej, publicista v slovenskej národnej a cirkevnej tlači (195. výročie)
- 16. 9. 1759** – v **Hnúšti sa narodil Samuel Čerňanský**; evanjelický kňaz, farár na Turom Polí, v Pukanci, Bátovciach; člen Učenej spoločnosti banského okolia, náboženský spisovateľ a básnik, autor duchovných piesní a modlitieb, prekladateľ cirkevnej poézie a svetskej spisby z nemeckého jazyka; osvietenský učenec, korektor bratislavskej tlačiarne, autor pravopisnej príručky (**zomrel v Bátovciach 15. 12. 1809**) – (255. a 205. výročie)
- 16. 9. 1774** – **uhorským evanjelikom bola úradne stanovená povinnosť, aby prispievali rímskokatolíckej cirkvi na stavby a opravy kostolov a iných cirkevných**

budov (240. výročie)

- 16. 9. 1824** – v **Malých Bierovciach** sa narodil **Karol Križan**, evanjelický kňaz, farár v Záriečí, trenčiansky senior; národnokultúrny dejateľ a ľudovýchovný a osvetový pracovník; zakladateľ cirkevnej knižnice v mieste pôsobiska, zakladajúci člen Matice českej a Matice slovenskej, stúpenec protestantského patentu, cirkevný a svetský publicista, homeopat (190. výročie)
- 17. 9. 1934** – v **Modre** zomrela **Mária Izáková**, evanjelická pedagogička; profesorka, prvá riaditeľka vyššej dievčenskej školy a dievčenského gymnázia v Kőszegu, prvá slovenská riaditeľka Dištriktuálnej dievčenskej školy v Modre (80. výročie)
- 18. 9. 1964** – v **Pukanci** zomrel **Ivan Čičmanec**; evanjelický kňaz, farár v Hodruši, dozorca Novohradského seniorátu; verejný a politický činiteľ, národnokultúrny pracovník, cirkevný a svetský publicista, propagátor pamiatky Majstra Jána Husa (50. výročie)
- 20. 9. 1899** – **prvá Všeobecná a vnútromisijná pastorálna konferencia v Modre**; zvolaná z iniciatívy Pavla Zocha a Andreja Štetku; v podmienkach vnútrocirkevných maďarizačných tendencií i po r. 1918 sa všeobecné pastorálne konferencie stali živnou pôdou aktívneho cirkevného života s mnohými pozitívnymi dôsledkami. Ich činnosť prerušili až nové zákonné normy a zásahy socialistického štátu v r. 1949 (115. výročie)
- 21. 9. 1894** – v **Martine** sa narodila **Hana Ruppeldtová**; publicistka, spisovateľka, autorka literatúry pre deti a mládež, prekladateľka klasických diel ruskej literatúry a iných žánrov nemeckej, francúzskej a poľskej literárnej tvorby; činovníčka Živeny (120. výročie)
- 22. 9. 1939** – v **Bratislave** zomrel **Pavel Varsík**; civilným povolaním bankový úradník, dôstojník čs. légii v Rusku a Francúzsku, pracovník Čs. národnej rady v Paríži, vojenský referent Ministerstva s plnou mocou pre správu Slovenska, armádný inšpektor pre Slovensko; riaditeľ Legiobanky a Slovenskej všeobecnej úvernej banky, funkcionár národných hospodárskych a kultúrnych spolkov (75. výročie)
- 24. 9. 1864** – v **Martine** sa narodil **Cyril Horváth**; právnik, národný a verejný činiteľ, neordinovaný funkcionár ev. a v. cirkvi; organizátor národného hnutia na západnom Slovensku, volebnej kampane F. Veselovského a M. Hodžu do uhorského snemu (1905), signatár *Martinskej deklarácie* a člen SNR, funkcionár Čs. národnej demokracie na Slovensku a poslanec Revolučného národného zhromaždenia (150. výročie)
- 24. 9. 1919** – v **Banskej Bystrici** sa narodil **Július Madarás**; evanjelický kňaz, farár v Spišskej Novej Vsi, Betliari a Gemerskej Polome; teológ, pedagóg Evanjelickej teologickej fakulty v Bratislave, prekladateľ a excelentný znalec diela Dr. M. Luthera; cirkevný publicista, autor samizdatovej literatúry; perzekvovaný, účastník obrodného hnutia v SECAV v r. 1968 – 1969 (**zomrel v Rožňave 26. 1. 1994**) – (95. a 20. výročie)
- 24. 9. 1964** – v **Bratislave** zomrel **Ján Lichner**; evanjelický kňaz, farár v Brezovej pod

Bradlom, nitriansky konsenior; cirkevný a verejný činiteľ, spoluzakladateľ Hospodárskej banky v Brezovej pod Bradlom, člen SNR v Nitre a vedenia Slovenskej národnej strany, účastník protifašistického odboja; generálny tajomník Zväzu ženských evanjelických spolkov, redaktor *Knižnice evanjelickej mládeže*, *Evanjelického kazateľa*, cirkevný a politický publicista, autor nábožensko-výchovnej literatúry (50. výročie)

27. 9. 1954 – v **Starom Smokovci zomrel Samuel Búľovský**; cirkevný a verejný činiteľ, dozorca cirkevných zborov v Pribyline a Veľkej, organizátor evanjelického cirkevného života vo Vysokých Tatrách, iniciátor konania služieb Božích v Novom Smokovci a Tatranskej Lomnici, zaslúžil sa o zriadenie misijnej stanice na území Tatier; člen výboru Muzeálnej slovenskej spoločnosti, funkcionár kultúrnych spolkov a Sokola, publicista, prozaik; občianskym povolaním lekárnik, autor príspevkov v odbornej farmaceutickej tlači (60. výročie)

29. 9. 1699 – v **Goslare (Nemecko) sa narodil Jakob Carpov**, teológ, filozof, riaditeľ gymnázia a ústavu vo Weimare, reprezentant racionalistickej, matematicky presnej línie v biblických vedách a zakladateľ pôvodného dogmatického smeru, inšpirovaného Ch. Wolffom (315. výročie)

29. 9. 1824 – v **Jelšave zomrel Pavol Valaský**; evanjelický kňaz, farár v Slovenskom Komlóši, Cinkote a Jelšave, gemerský senior, synodál v Pešti r. 1791; polyglot, spoluiniciátor založenia gemerskej seniorálnej knižnice, autor náboženskej literatúry a cirkevný historik Peštianskej synody a cirkevného zboru v Jelšave; autor prvých dejín kultúry a vzdelanosti v Uhorsku, vydaných v Lipsku r. 1785 (190. výročie)

24. 9. 1984 – v **Prahe zomrela spisovateľka a prekladateľka Zuzka Zguriška** (30. výročie)

29. 9. 1879 – v **Krajnom zomrel Ján Juraj Boor**, evanjelický kňaz, farár v Bukovci, Nitrianskej Strede a Krajnom, dekan okresu Nové Mesto nad Váhom, účastník revolúcie 1848 – 49, väznený v Nitre; autor náboženskej poézie, cestopisných čít, kultúrny a osvetový pracovník, člen Matice slovenskej (135. výročie)

29. 9. 1949 – **Spolok evanjelických kňazov (SPEVAK) na všeobecnej pastorálnej a vnútromisijnej konferencii v Piešťanoch (28. – 29. 9.) jednomyselne schválil *Prejav Spolku ev. a. v. kňazov na Slovensku o návrhu zákona a štátnej úhrade osobných a vecných potrieb cirkvi (tzv. Piešťanský manifest – memorandum)*, čím sa otvorene postavil proti zámerom socialistického štátu legislatívnymi normami oklieštiť autonómiu cirkvi a podriaadiť ju svojej kontrole (zákony č. 217 a 218/1949 Sb.)** – (65. výročie)

september 1604 – **zhromaždenie evanjelickej opozície v Sečovciach**, ktoré zvolal Valentín Druget Homonai; na rokovaní jeho účastníci spísali sťažnosti na krivdy spáchané voči evanjelikom a vyzvali generála Belgiojosa, aby vrátil zabrané svetské i cirkevné majetky (410. výročie)